

ارائه الگوی ویژگی‌های مدیریت جهادی در فرماندهان هشت سال دفاع مقدس (پژوهشی مبتنی بر بیانات حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی))

اویس ترابی^۱، هادی مراد پیری^۲، علی خانی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۳

چکیده: هدف از تحقیق حاضر، ارائه الگوی جامعی از ویژگی‌های مدیریت جهادی در فرماندهان هشت سال دفاع مقدس می‌باشد. برای نگارش ادبیات تحقیق از روش مطالعات کتابخانه‌ای و برای دستیابی به هدف اصلی مقاله، از روش تحلیل مضمون یا تم با رویکرد تفسیری استفاده شده است. به این منظور، به بررسی بیانات حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) در طول سال‌های ۱۳۵۹-۱۳۶۸ و بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، در طول سال‌های ۱۳۶۰-۱۳۹۹ پرداخته شده است. که در این میان، بدلیل حجم بالای سخنرانی‌ها، با انتخاب و مطالعه هدفمند، بیش از ۹۰ سخنرانی مرتبط با موضوع تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل متن سخنرانی‌ها، پس از مطالعه دقیق این متون و ایجاد کدهای اولیه، به شناخت و پالایش مضمون‌ها فرعی پرداخته شد و سپس با دسته بندی مضمون‌های فرعی شناسایی شده، مضمون‌های استخراج گردید. جهت ترسیم شبکه مضامین از نرم‌افزار «ایکس ماینر» استفاده شده است. در مجموع، از مطالعات انجام شده تعداد ۱۸۹ کد مفهومی (در قالب ۱۲۸ مفهوم)، ۵۵ مضمون فرعی و ۱۳ مضمون اصلی به دست آمد که مضامین اصلی سیزده‌گانه این پژوهش عبارتند از: ایثار، مجاهدت، خدامحوری، بصیرت، خلاقیت و نوآوری، روحیه خودباوری، ساده زیستی، روحیه خدمتگزاری، تکلیف گرایی، مدیریت و هدایت آگاهانه و دلسوزانه، کادرسازی، صداقت، عدالت.

واژگان اصلی: مدیریت جهادی، دفاع مقدس، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، امام خمینی (رحمه‌الله علیه).

۱. استادیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
o.torabi1@gmail.com

۲. دانشیار مدیریت دفاعی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

۳. دانش آموخته دکتری مدیریت بازرگانی مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

مقدمه

با پیروزی و برپایی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، قدرت‌های استکباری جهان در راس آن‌ها امریکا، که منافع شیطانی خود را در جهان از دست رفته میدیند از همان آغازین روزهای پیروزی انقلاب، تمام عوامل و ترندهای خود مانند ایجاد تفرقه، تحریم، تهدید، تحریک اقوام، تجزیه کشور و... را برای شکست این انقلاب به کار گرفتند اما آگاهی ملت ایران باعث شکست همه‌جانبه‌ی این توطئه‌ها شد به همین دلیل این قدرت‌ها پس از شکست در این اقدامات، تصمیم گرفتند بر ایران جنگی را تحمیل کنند. اما با توجه به پیگیری افکار عمومی جهان از وضعیت ایران، آن‌هم با تبیین و روشن‌گری گسترده امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) در سراسر جهان، شرایط حمله مستقیم فراهم نبود. در همین راستا، قدرت‌های استکباری جهان، عراق را به دلیل مناقشات مرزی گذشته و خوی قدرت طلبی صدام، بهترین گزینه برای حمله به ایران یافته بود. به حمایت و تحریک رژیم بعثی عراق می‌پردازد. سرانجام رژیم بعث عراق، در در ۳۱ شهریور ۵۹ تجاوز گسترده‌ای را در تمامی مرز مشترک دو کشور از زمین و هوا و دریا آغاز می‌کند. نکته جالب آن‌که تمامی مجامع بین‌المللی و قدرت‌های مطرح جهان، در مقابل این اقدام سکوت مرگ اتخاذ می‌کنند.

ایران با توجه به شرایط و اوضاع بد داخلی، مانند اوضاع سیاسی، درگیری‌های طائفه‌ای و داخلی، تحریم‌های اقتصادی و به‌هم‌ریختگی ارتش و عدم آمادگی برای جنگ، در برابر رژیم بعث عراقی قرار می‌گیرد که با توجه به ثبات و حمایت همه‌جانبه از او، به‌راحتی ۸ لشکر خود را به ۱۲ لشکر تبدیل کرده و به ایران حمله می‌کند. که این کار شرایط دشواری را برای تصمیم‌گیری به وجود می‌آورد. اما این شرایط با همه دشواری‌ها، در مقابل امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) و ملتی که روحیه مبارزه جهادگری خود را از فرهنگ عاشورایی گرفته است چندان بزرگ نبود. امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) و فرماندهان جوان جنگ با به‌کارگیری مدیریت جهادی توانستند جنگ جهانی سوم را حتی بدون از دست دادن یک وجب از خاک ایران، که در بیش از ۲۰۰ سال گذشته بی‌سابقه بوده پیروز بیرون بیابند و یقیناً به‌کارگیری مجدد چنین روحیه و سبک مدیریتی بر طبق فرموده امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) حلال مشکلات کشور خواهد بود.

در این راستا هدف از تحقیق حاضر، ارائه الگوی جامعی از ویژگی‌های مدیریت جهادی در فرماندهان هشت سال دفاع مقدس می‌باشد. که برای دستیابی به هدف اصلی مقاله، با رویکرد تفسیری به تجزیه و تحلیل بیانات حضرت امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) و امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در باب

موضوع ویژگی‌های مدیریت جهادی فرماندهان پرداخته شده که پس از استخراج مضمون‌ها، چارچوب اصلی الگو بر آن اساس شکل گرفته است.

پیشینه تحقیق

احمدی و محمدی (۱۳۹۹) در مقاله «مدل مدیریت جهادی مبتنی بر سیره فرماندهان دفاع مقدس (مورد مطالعه: شهید حسین خرازی)» با بررسی و تحلیل داده‌ها، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر به دست آمد. در ویژگی‌های مدیریتی، مؤلفه‌های برنامه‌ریزی (مانند نگرش آرمانی در هدف‌گذاری)، سازماندهی (مانند عزم راسخ در اجرای برنامه)، هماهنگی (مانند حضور مداوم در میدان عمل) و کنترل (مانند تفویض اختیار به دیگران) شناسایی شد. در ویژگی‌های رهبری، مؤلفه‌های انگیزش، رشد و تربیت و مقبولیت و محبوبیت و در ویژگی‌های شخصیتی، مؤلفه‌های خودمدیریتی، حسن خلق و بینش و بصیرت حاصل شد. در انتها، شبکه مضامین از طریق نرم‌افزار «آی مایند مپ» ترسیم شد. مدل پیشنهادی نهایی، سبک مدیریت جهادی شهید خرازی را براساس سه شاخص ویژگی‌های شخصیتی، ویژگی‌های مدیریتی و ویژگی‌های رهبری ارائه می‌کند که با استفاده از آن، می‌توان گام مهمی در مسیر طراحی الگوهای بومی و تحقق تمدن اسلامی برداشت.

مختاریان پور و کوثری (۱۳۹۷) در مقاله «بررسی عوامل بازدارنده استمرار روحیه مدیریت جهادی پس از دوران دفاع مقدس» با هدف شناسایی عوامل بازدارنده استمرار روحیه مدیریت جهادی پس از جنگ تحمیلی انجام دادند. بر این اساس، با بهره‌گیری از ۱۲ مصاحبه نیمه ساختاریافته و تحلیل آن‌ها با روش کیفی تحلیل مضمون، این عوامل شناسایی شد. حاصل تحلیل‌ها ۳۸۰ کد، ۸۵ مضمون توصیفی و ۱۰ مضمون تفسیری و ۴ مضمون فراگیر است. براساس نتایج تحقیق، عوامل شناسایی شده شامل عوامل فردی (تبلور نفسانیت، دنیاگرایی)، اجتماعی (غفلت زدگی پساجنگ، عقب‌گرد ارزشی)، سیاسی (تحریک‌های برون‌زا، فاصله گرفتن از انقلابی‌گری) و ساختاری (ساختار اداری غیرجهادی، ممانعت ساختاری از مشارکت مردمی، دگردیسی نهادهای انقلابی، غرب‌گرایی مدیریتی) هستند.

عامل اردستانی و همکاران (۹۶) در مقاله «طراحی مدل مدیریت جهادی فرماندهان دوران دفاع مقدس بر اساس ابعاد چهار گانه طرز فکر، سبک زندگی اسلامی، سبک مدیریت و عملکرد اجرایی» ابتدا با بررسی منابع کتابخانه‌ای به تدوین ویژگی‌های مدیریت جهادی پرداختند. سپس با

مراجعه به آراء صاحب‌نظران از طریق مصاحبه‌هایی با فرماندهان دوران دفاع مقدس و مستندات سرداران شهید، ویژگی‌های مدیریت جهادی تبیین شد، مفاهیم و مقولات مصاحبه‌ها به روش کدگذاری باز استخراج، به کمک نرم افزار Nvivo 11، با تبیین روابط بین مفاهیم و مقولات محوری، مدل مدیریت جهادی آن استنتاج گردید و مقولات و مؤلفه‌ها به ابعاد چهار گانه طرز فکر، سبک زندگی اسلامی، سبک مدیریت و عملکرد اجرایی دسته‌بندی گردید.

اعتباریان و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله «تجربه‌های مدیریتی دوران دفاع مقدس در استقرار مدیریت مقاومتی و جهادی (مطالعه موردی، کربلای ۵)» نتیجه می‌گیرند که تأثیر نقش عوامل مدیریتی در پیروزی ایران از نظر تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، سازماندهی و هماهنگی و انسجام بیشتر از سطح متوسط و بیشترین میانگین نمره پاسخ به شجاعت و بی‌پروایی فرماندهان جنگ نسبت به پیامدهای عملیات، داشتن تفکر جهادی در برنامه‌های عملیاتی و نیز همکاری و هم‌افزایی بین رسته‌های عملیاتی مربوط بوده است.

قائدعلی و مشرف جوادی (۱۳۹۳) در مقاله «فرهنگ سازمانی حاصل از مدیریت جهادی؛ مطالعه موردی جهاد سازندگی در دفاع مقدس» با استفاده از روش مطالعه کتابخانه‌ای و با رویکردی گذشته نگر، به بررسی فرهنگ حاکم در جهاد سازندگی پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد فرهنگ جهادی یک نوع فرهنگ سازمانی است که در آن، کار عبادت محسوب می‌شود. عناصر این فرهنگ عبارتند از: ایمان، معنویت، آرمانگرایی و داشتن اهداف بلند و مقدس؛ زیر پا نهادن فرهنگ مادی و مادیگرایی و در نتیجه خدمت به مردم، جوشش و تحرک ذاتی، اخلاص، ایثار، تعاون و تلاش، تعهد، سادگی، پرهیز از اسراف، مشورت، مشارکت، سختکوشی، حضور در مناطق محروم، جسارت، خطرپذیری و... که در متن مقاله به تفصیل توضیح داده شده است.

به‌کارگیری ویژگی‌های فرماندهان جنگ در دوران دفاع مقدس و استخراج درست آن می‌تواند بسیاری از چالش‌ها و مشکلات فعلی کشور را حل کند اما متأسفانه در جامعه علمی هنوز به‌صورت فراگیر این قضیه مورد توجه قرار نگرفته است هرچند همایش‌هایی در سال‌های گذشته مبتنی بر فرهنگ و مدیریت جهادی غالباً در حوزه جهاد سازندگی برگزار شده است که در جای خود می‌تواند مؤثر باشد اما لزوم نگاه جدی به مجموعه دفاع مقدس به‌عنوان محل پیاده‌سازی عملی مدیریت جهادی می‌تواند تجربیات ارزشمندی در این زمینه ارائه نماید.

به‌هرحال، همان‌طور که از مطالعات انجام‌شده مشخص است بیشتر مطالعات انجام‌شده بر روی

موضوع مدیریت جهادی و یا مؤلفه‌های آن صورت پذیرفته است و یا در مورد تحقیقات دفاع مقدس هم بصورت موردی به ویژگی‌های مدیریت جهادی یک فرمانده و یا یک عملیات پرداخته شده است. از این جهت در این تحقیق به صورت هم‌زمان به موضوع مدیریت جهادی و دفاع مقدس آن هم منطبق بر دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) پرداخته شده که باعث به دست آمدن چارچوب نسبتاً جامعی در مورد ویژگی‌های مدیریت جهادی فرماندهان شده است.

چارچوب نظری پژوهش

الف) جهاد: اسلامی که تمامی پیامبران به خاطر آن مبارزه کرده‌اند، انقلابی اجتماعی علیه ظلم و سرکشی و انواع بهره‌کشی و بردگی به شمار می‌رود و به همین دلیل پیامبران که حامل این مشعل بوده‌اند همواره همه توجه خود را به دردمندان زمین و توده‌های بیچاره‌ای معطوف می‌داشته‌اند که خدایان افسانه‌ای روانشان را پریشان کرده و جاهلیت نیز از نظر فکری آنان را پراکنده ساخته بود و طعمه خوبی برای استثمارگران تاریخ شده بودند. البته این نکته در خورد توجه است که انقلاب پیامبران از هر انقلاب اجتماعی دیگری که در تاریخ روی داده است، تمایز نوعی دارد؛ زیرا انقلاب پیامبران، انسان را از درون و جهان را از بیرون به طور هم‌زمان آزاد می‌سازد و نام حرکت آزادی بخش اول را «جهاد اکبر» و نام حرکت آزادی بخش دوم را «جهاد اصغر» می‌گذارد و علت اینکه این جهاد را جهاد اصغر می‌نامند، این است که هدف بزرگ این جهاد تنها در چارچوب جهاد اکبر تحقق می‌یابد. (صدر اسلام، راهبر زندگی؛ مکتب اسلام؛ رسالت ما، ۱۳۹۴: ۴۷)

استاد شهید مرتضی مطهری، «امر به معروف و نهی از منکر» را واجبی می‌دانند که به فرد هم مربوط است؛ اما «جهاد» را ذیل مسئله رابطه جامعه اسلامی با افراد و جامعه‌های دیگر می‌دانند و تصریح می‌کنند که جهاد به فرد مربوط نیست. (مطهری، پانزده گفتار)

در بررسی مفهوم جهاد مناسب است که این واژه هم از لحاظ لغوی و هم از لحاظ اصطلاحی بررسی شود. لغت جهاد از ماده جهد که به معنی تلاش و کوشش همراه با تحمل سختی‌ها و گرفتاری‌ها برای رسیدن به آرمان و هدف است گرفته شده و تمام مشتقات آن از قبیل اجتهاد و مجتهد هم این معنا را در بر دارد. (فیروزآبادی، ۱۴۲۲) لکن جهاد در اصطلاح فقها و علما عبارت است از نهایت تلاش و کوشش با مال و جان در مبارزه با دشمنان خدا برای پیروزی حق و از بین بردن باطل. (نجفی)

جهاد به معنای «رفع مانع برای رشد موجود زنده» است. بنابراین با تغییر حیثیات موجود زنده، می‌توان به اقسام و انواع رشد، انواع موانع و انواع جهاد دست یافت.

از همین رو، وقتی اصحاب و یاران پیغمبر اکرم از جهادی برمی‌گشتند؛ رو به آنها کرده و فرمودند: مَرَحَبًا بِقَوْمٍ قَضَوْا الْجِهَادَ الْأَصْغَرَ وَبَقِيَ عَلَيْهِمُ الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ. مرحبا به مردمی که از مبارزه کوچک برگشته‌اند و جهاد بزرگ هنوز به عهده آنها باقی است. گفتند: یا رسول‌الله، جهاد اکبر چیست؟ فرمودند: جهاد با نفس و مبارزه با طغیان و خواهش‌های دل.

بدین ترتیب همانطور که در مقدمه نیز اشاره شد که پیامبران برای آزادی انسان‌ها از بند دشمن‌های درون و بیرون مبعوث شده‌اند- رفع مانع از رشد معنوی فرد انسان را جهاد اکبر و رفع مانع از رشد جامعه را جهاد اصغر نام نهادند.

برای فهم بهتر این دو جهاد به بیان تفاوت‌های آنها می‌پردازیم:

✓ جهاد اصغر با دشمن برونی است و زمان مشخصی دارد، برخلاف جهاد و مبارزه با دشمن درونی که هرگز محدودیت ندارد. و در کودکی، جوانی، پیری، در گرفتاری، خوشحالی، در هر زمان و شرایطی مطرح است.

✓ در جنگ با دشمن بیرون، مبارزه جمعی است و ممکن است یکی از طرفین برای همیشه شکست بخورد و یا عقب نشینی کند؛ ولی نفس اماره دشمنی است که هرگز نابود نمی‌شود و به عبارت دیگر در جهاد اصغر، آتش بس وجود دارد، ولی در جهاد اکبر مبارزه وقفه ای ندارد و همیشگی است.

✓ دشمن خارجی جان را هدف قرار می‌دهد و دشمن درونی جسم و جان و شخصیت و کمالات انسانی را.

✓ اهمیت جهاد بستگی به میزان قدرت دشمن دارد، اگر جنگ با یک دشمن ضعیف باشد آسان تر است تا جنگ با دشمن قوی و هر قدر دشمن قوی تر باشد، جنگ با آن مشکل تر و با اهمیت تر است و جهاد با نفس از آن نظر جهاد اکبر است که نیرویش از دشمن برون بیشتر است.

جهاد اکبر مبارزه با دشمن درون (نفس اماره) است که خطرش بیشتر از خطر دشمن خارجی است؛ زیرا دشمن (برونی) پیدا است، اما دشمن درونی ناپیدا. به طوری که نقشه‌ها و فکرهای شیطانی را فکر خود تلقی می‌کند، مثلاً غیبت دیگران به عنوان وظیفه شرعی تلقی می‌کند یا به ظاهر نماز می‌گزارد؛ ولی به جهت ریاکاری اش به شیطان سجده می‌کند به ظاهر از روی

دلسوزی انتقاد می‌کند؛ ولی در واقع به دنبال تضعیف رقیب است و خلاصه اینکه گاهی انسان به طرف جهنم گام برمی‌دارد؛ ولی خیال می‌کند به سوی بهشت رهسپار است و آن‌گونه اسیر نفس اماره است که هرگز کوچکترین شک و شبهه‌ای در افکار و اعمال و حرکات خویش نمی‌کند.

جهاد فقط به معنای قتال نیست، فقط به معنای جنگ نظامی نیست؛ جهاد یک معنای بسیار وسیع‌تری دارد. (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۵) همانطور که بیان شد، جهاد اصغر اصطلاحی عمومی است که به مبارزه برای رفع موانع در تحقق رشد جامعه اسلامی اطلاق می‌شود. این مبارزه، همان مبارزه خستگی‌ناپذیر تمامی انبیاء و اولیاء الهی برای تحقق توحید در زمین است. این همان مبارزه خستگی‌ناپذیر ۲۵۰ ساله اهل بیت: است که همه کارهای ائمه، غیر از آن کارهای معنوی و روحی که مربوط به اعتلای نفس یک انسان و قرب او به خدا است - *سَیِّئَةٌ وَبَیِّنَةٌ* - یعنی درس، حدیث، علم، کلام، مُحَاجَّه با خصوم علمی، با خصوم سیاسی، تبعید، حمایت از یک گروه و رد یک گروه، در این خط است. (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، انسان ۲۵۰ ساله) همان مسیر مبارزه حق علیه باطل است که حضرت امام؛ در مورد آن فرموده‌اند: «تا شرک و کفر هست، مبارزه هست. و تا مبارزه هست، ما هستیم. ما بر سر شهر و مملکت با کسی دعوا نداریم. ما تصمیم داریم پرچم «لا اله الا الله» را بر قلل رفیع کرامت و بزرگواری به اهتزاز درآوریم». (امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه)، ۸۸)

جهاد، یکی از واژه‌های کلیدی و مورد تأکید فراوان دین مبین اسلام است. آنچه از واژه جهاد در قرآن کریم برمی‌آید، این است که جهاد، تلاش مستمر در برابر دشمن درونی و بیرونی با نیت ثواب و خیر دنیوی و اخروی بر اساس ارزش‌ها و وعده‌های دین مبین اسلام است. در مکتب اسلام، جهاد هم دارای بعد فردی و مبارزه مستمر با نفس و هوای نفسانی و هم دارای بعد بیرونی و مبارزه قاطع با دشمن بیرونی است (منظر ساختار و سیستم (تولایی و صبغی، ۱۳۹۴).

رهبر معظم انقلاب درباره جهاد می‌فرماید: "مجاهدت، میدان‌های فراوانی دارد؛ البتّه همه‌ی میدان‌های مجاهدت هم خطر دارد. شهدای هسته‌ای را ببینید! در میدان علم کارکردند اما مورد تعرض دشمن قرار گرفتند؛ [این] جهاد است. فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا؛ خوب، [اینکه] خدای متعال برای مجاهدین فضیلت قائل شده است، برای مجاهدت رتبه قائل شده است، برای همین است. ما مگر چقدر در این دنیا عمر می‌کنیم؟ میلیاردها سال قبل و بعد ما این دنیا عمر دارد، از این میلیاردها [سال]؛ پنجاه سال، شصت سال، هفتادسالش نصیب من و شما است؛ در این مدّت باید از فرصت استفاده کنیم، خودمان را برای زندگی واقعی‌ای که «إِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِیَ الْحَيَّوان» است،

آماده کنیم. در این فاصله، بعضی‌ها مجاهدت می‌کنند و این مجاهدت، آن‌ها را به مقامات عالی می‌رساند؛ نه فقط آخرت خودشان را درست می‌کنند، دنیای دیگران را هم می‌سازند و تقویت می‌کنند و به وجود می‌آورند. آن وقت این مال مجاهدت است؛ مال شهدا" (۱۳۹۵).

مدیریت جهادی: مدیریت جهادی، مقوله ایست همزاد انقلاب اسلامی که آثار مبارک آن در فرآیندهایی از دوران دفاع مقدس و خصوصاً نهاد جهاد سازندگی ظهور و بروز کرده است. فرآیندی که از واژه‌های برجسته آن ادای تکلیف و هم‌راستایی با اراده‌ی الهی در جهت تشکیل، حفظ و تحکیم پایه‌های حکومتی، برآمده از اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه و آله)، بوده است (تولایی، ۱۳۹۴). مدیریت جهادی پس از مدتی در سازمان، می‌تواند فرهنگ منحصربفردی را به وجود بیاورد که وجه تمایز آن از سایر سازمان‌ها شود. این فرهنگ‌سازمانی در میان مردم با عنوان فرهنگ جهادی تعریف می‌شود (قائد علی و عاشوری، ۱۳۹۱). مهم‌ترین و اصلی‌ترین سرمایه سازمان جهادی، نیروی انسانی جهادی می‌باشد؛ بدون این سرمایه اساساً سازمان، روحیه و فرهنگ جهادی معنا نخواهد داشت (قائد علی و مشرف جوادی، ۱۳۹۳).

رهبر معظم انقلاب درباره مدیریت جهادی می‌فرمایند: "رویکرد جهادی است که در این سیاست‌ها مورد ملاحظه قرار گرفته؛ همت جهادی، مدیریت جهادی. با حرکت عادی نمی‌شود پیش رفت؛ با حرکت عادی و احیاناً خواب‌آلوده و بی‌حساسیت نمی‌شود کارهای بزرگ را انجام داد؛ یک‌همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها لازم است. باید حرکتی که می‌شود، هم علمی باشد، هم پر قدرت باشد، هم با برنامه باشد، و هم مجاهدانه باشد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رمز موفقیت کشور را مدیریت جهادی دانسته و بیان فرمودند: "اگر مدیریت جهادی یا همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، مشکلات کشور، در شرایط کنونی فشارهای خباثت‌آمیز قدرت‌های جهانی و در شرایط دیگر، قابل حل است و کشور حرکت روبه‌جلو را ادامه خواهد داد" (۱۳۹۲).

دفاع مقدس: جنگ تحمیلی عراق علیه ایران که ۸ سال (۱۳۵۹-۱۳۶۷) به طول انجامید. این جنگ به دلیل آن‌که شرایط حمله مستقیم امریکا فراهم نبود. در همین راستا، امریکا عراق را به دلیل مناقشات مرزی گذشته و خوی قدرت‌طلبی صدام، بهترین گزینه برای حمله به ایران یافته بود. سرانجام رژیم بعث عراق، در ۳۱ شهریور ۵۹، با به‌کارگیری تمام توان نظامی و با عبور از مرزهای بین‌المللی و تجاوز به خاک ایران، شروع شد. مقام معظم رهبری درباره دفاع هشت‌ساله می‌فرماید:

هشت سال دفاع مقدس ما صرفاً یک امتداد زمانی و فقط یک برهه‌ی زمانی نیست؛ گنجینه‌ی عظیمی است که تا مدت‌های طولانی ملت ما می‌تواند از آن استفاده کند، آن را استخراج کند و مصرف کند و سرمایه‌گذاری کند. آن عزتی، اعتمادبه‌نفسی، احساس اقتداری که از ناحیه‌ی معنویت رزمندگان ما و جامعه‌ی اسلامی ما احساس شد و توانست آن حادثه‌ی عجیب و شگفت‌انگیز یعنی پیروزی در دفاع مقدس و شکست نخوردن در مقابل تهاجم این‌همه دشمن را رقم بزند، آن خصوصیات، آن خصلت‌ها، برای ملت ما، برای کشور ما، یکی از بزرگترین نیازهاست (۱۳۸۸).

روش‌شناسی

هدف از تحقیق حاضر، ارائه الگوی جامعی از ویژگی‌های مدیریت جهادی در فرماندهان هشت سال دفاع مقدس می‌باشد. برای نگارش ادبیات تحقیق از روش مطالعات کتابخانه‌ای و برای دستیابی به هدف اصلی مقاله، از روش تحلیل مضمون یا تم استفاده شده است (دیوایس^۱، ۲۰۰۱). تجزیه و تحلیل مضمون نوعی پژوهش کیفی است که در تحقیقات پژوهشی، بطور گسترده استفاده می‌شود. این روش به این دلیل انتخاب می‌گردد که از طریق آن به توان به شناسایی ایده‌هایی اولیه و اصلی، دریافته‌های کیفی برای ایجاد الگو ساختار نظری دست یافت (علوی، قلی‌پور، ۱۳۸۸). در روش تحلیل مضمون جهت عمق‌بخشی و اثربخشی بیشتر، نمونه‌گیری را باید تاجایی ادامه داد که دیگر مفهوم جدیدی نتوان تولید کرد. به عبارت دیگر، بعدهای شناسایی شده باید به نحوی باشد که هر داده جدید به نحوی تکراری و در یکی از بعدهای شناسایی شده جا بگیرد.

در مورد داده‌های موردنیاز جهت شباه نظری در تحلیل مضمون، به دلیل کیفی بودن روش، مقدار مشخص و معینی وجود ندارد البته باید تا آنجا ادامه داده شود که به سؤالات تحقیق، پاسخ کامل و دقیقی داده شود. البته تنوع و دسته‌بندی در روش‌های تحلیل مضمون بسیار متفاوت است چراکه برخی از پژوهشگران، آن را بر اساس ماهیت و برخی دیگر بر اساس جایگاه و سلسله مراتب موردبررسی قرار می‌دهند. (جعفری و همکاران، ۱۳۹۰).

از آنجاکه تحقیق حاضر در پی کشف و تحلیل ویژگی‌های خاص مدیریت جهادی در فرماندهان هشت سال دفاع مقدس در چارچوب تجربه انقلاب اسلامی است و هدف اصلی آن شناسایی ویژگی‌های اصلی مدیریت جهادی در آن دوران است به این دلیل رویکرد تفسیری انتخاب شده

¹ De Vaus

است (دانایی فرد و کاظمی، ۱۳۹۰).

در تحقیق حاضر، به بررسی بیانات حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) در طول سال‌های ۱۳۵۹-۱۳۶۸ و بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، در طول سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۶۰ پرداخته شده است و انتخاب این دو بزرگوار جهت مطالعه به دلایل مختلفی از جمله، داشتن مسئولیت مستقیم در دوران جنگ و پس‌از آن در بالاترین سطوح، آشنایی کامل با مباحث فقهی جهاد و پایه‌گذاری و طراحی سبک مدیریت جهادی در کشور بوده است. که در این میان، به دلیل حجم بالای سخنرانی‌ها، با انتخاب و مطالعه هدفمند سعی شده موارد پر ارتباط به موضوع ویژگی فرماندهان دفاع مقدس با رویکرد مدیریت جهادی مورد بررسی قرار بگیرد که در این راستا بیش از ۹۰ سخنرانی مرتبط تجزیه و تحلیل گردید. برای تجزیه و تحلیل متن مقاله‌ها، پس از مطالعه دقیق این متون و ایجاد کدهای اولیه، به شناخت و پالایش مضمون‌ها پرداخته شد و سپس با ترسیم شبکه مضامین و تحلیل آن، گزارش نهایی از آن مستخرج گردیده است. در آخر، مضمون‌های فرعی شناسایی شده در تحقیق، به طور دقیق دسته‌بندی شده که در نتیجه مضمون اصلی بر اساس آن‌ها، نام‌گذاری شده است. همچنین نتایج حاصل از تحلیل مضمون در اختیار ۸ نفر از خبرگان (۵ نفر از اساتید دانشگاهی رشته مدیریت با حوزه کاری دفاع مقدس و ۳ نفر با تحصیلات حوزوی) که در زمینه مذکور متخصص بوده و علاوه بر دارا بودن کار تحقیقاتی و پژوهشی در این زمینه، در دوران دفاع مقدس نیز، از هم‌زمان فرماندهان مطرح جنگ بوده‌اند که ویژگی‌های مدیریت جهادی مستخرج شده در فرماندهان دفاع مقدس به تأییدشان رسید.

یافته‌های تحقیق

بر اساس کدگذاری‌های انجام گرفته بر روی مفاهیم و استخراج مضمون‌های فرعی، مضمون‌های فرعی با دقت کامل دسته‌بندی شده و در آخر، مضمون‌های اصلی محقق ساخته بر مبنای یافته‌های تحقیق مستخرج گردید. بدلیل تعداد بالای مفاهیم استخراج شده در جدول شماره ۱ نمونه ای از مرحله تعیین مفاهیم نشان داده شده است. همچنین در ادامه در جدول شماره ۲ مضامین فرعی و مضامین اصلی نشان داده شده که در شکل ۱ شبکه مضامین آن ترسیم شده است. در آخر، ویژگی‌های مدیریت جهادی بر مبنای روش تحقیق مذکور به‌عنوان نتایج حاصل از تحقیق ارائه شده است.

جدول ۱: نمونه ای از مرحله تعیین مفاهیم

ردیف	بیانات امام خمینی (رحمه‌الله علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)	نمونه مفاهیم	تاریخ
۱	نطق در مجلس شورای اسلامی در جلسه بررسی کفایت سیاسی بنی صدر	شجاعانه، مومنانه و بی پروا	۱۳۶۰/۰۳/۳۱
۲	پیام به مناسبت برگزاری سمینار هفته وحدت حوزه و دانشگاه	حفظ وحدت	۱۳۶۰/۰۹/۲۷
۳	بیانات در مجمع عمومی سازمان ملل	کوشش مجاهدت آمیز و شجاعانه	۱۳۶۶/۰۶/۲۱
۴	بیانات در مراسم بیعت جمعی از نیروهای انتظامی	آرمان گرایی و جهان بینی	۱۳۶۸/۰۳/۱۸
۵	دیدار و بیعت فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران با رهبر انقلاب	پیروی و اطاعت از فرامین ولی امر	۱۳۶۸/۰۴/۱۹
۶	دیدار و بیعت مردم خوزستان و گلپایگان با رهبر انقلاب	هشت سال جنگ تحمیلی: حضور منحصانه و مومنانه رزمندگان اسلام	۱۳۶۸/۰۴/۲۱
۷	بیانات در مراسم اعطای نشان فتح به فرماندهان سپاه و ارتش	حضور شجاعانه و آن قدرت روحی	۱۳۶۸/۰۷/۰۵
۸	بیانات در دیدار جمعی از آزادگان	خدارا نصرت کردید خداهم شمارا نصرت کرد	۱۳۶۹/۰۶/۲۶
۹	بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی زمینی سپاه	تدین با روحیه انقلابی، اعتماد مطلق و توکل به خدای متعال	۱۳۷۰/۰۲/۲۱
۱۰	دیدار فرماندهان و جمعی از پرسنل سپاه با رهبر انقلاب	کسب نعمت های معنوی: در پرتو تلاش، مجاهدت و فداکاری	۱۳۷۰/۱۱/۱۸
۱۱	دیدار فرماندهان و مسئولان سپاه با رهبر انقلاب	اراده حیرت انگیز الهی	۱۳۷۲/۰۶/۲۵
۱۲	دیدار فرماندهان سپاه با رهبر انقلاب	تلاش و مجاهدت در راه خدا	۱۳۷۳/۰۶/۲۹
۱۳	بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه	تلاش بسیار زیاد	۱۳۷۴/۰۶/۲۹
۱۴	دیدار فرماندهان و پرسنل سپاه و بسیج مازندران	یادگیری سریع و ابتکار عمل، سازماندهی مناسب	۱۳۷۴/۰۷/۲۴
۱۵	بیانات در دیدار نیروهای حاضر در مانور	استفاده از ابتکار و تجربه	۱۳۷۶/۰۷/۰۵

		ذوالفقار	
۱۳۷۶/۱۱/۲۸	دفاع مردانه در هشت سال دفاع مقدس	دیدار جمعی از خانواده های شهدای هرمزگان	۱۶
۱۳۷۸/۰۶/۰۹	شجاعت و شهامت	دیدار جمعی از خانواده های شهدا و ایثارگران	۱۷
۱۳۸۰/۰۸/۱۴	مهم ترین ویژگی شهیدان: سرمایه خود را در راه آرمان و حرکت بزرگ ملت ایران	دیدار جمعی از سپاهیان پاسدار و بسیجیان و خانواده های شهدای استان اصفهان با رهبر انقلاب	۱۸
۱۳۸۴/۱۰/۱۹	شجاع، متدین و غیور، تدبیر و قدرت فرماندهی	پیام تسلیت در پی شهادت سرلشگر احمد کاظمی و تعدادی از سرداران سپاه	۱۹
۱۳۸۹/۰۴/۲۳	دل‌های مشتاق به مجاهدت فی سبیل ا...	دیدار هزاران نفر از فرماندهان و اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	۲۰
۱۳۸۹/۱۱/۲۷	سرداران شجاع، مردان برجسته، شریان حیاتی: ایمان و بصیرت (شهید باکری)	بیانات در دیدار جمعی از مردم آذربایجان شرقی	۲۱
۱۳۹۰/۰۱/۲۳	محاسبه نفس (شهید باقری)	بیانات پس از اقامه نماز در جمع برخی از شخصیت‌های فرهنگی سیاسی	۲۲
۱۳۹۲/۰۴/۱۰	آمادگی از یکسو، روحیه خیلی بالا از یکسو و نظم و ترتیب (شهید کاظمی)	بیانات در دیدار دست‌اندرکاران کنگره ملی شهدای نجف‌آباد	۲۳
۱۳۹۲/۰۶/۳۱	سرداران شجاع، مردان برجسته، بروز استعدادها، نخبه بودن: طراحی درست عملیات و جنگ	۲۰ جمله کلیدی رهبر انقلاب درباره دفاع مقدس	۲۴
۱۳۹۲/۰۹/۲۵	اسلام همراه با پیروی از اهل بیت (علیهم‌السلام)	بیانات در دیدار اعضای ستاد بزرگداشت سرداران و ده هزار شهید استان مازندران	۲۵
۱۳۹۴/۰۴/۰۶	تلاش صادقانه با پاداش بزرگ الهی یعنی شهادت	یاد و خاطره شهدای هفت تیر	۲۶
۱۳۹۵/۰۸/۲۶	فداکاری و ایثار برای کشور و دیدن خدا	دیدار مردم اصفهان با رهبر انقلاب	۲۷

۱۳۹۳/۱۰/۲۳	سخت‌کوشی همراه باروح عارفانه (شهید چمران)، معرفت درونی، یک ادراک، یک احساس صادقانه: تبدیل به شجاعت‌های بسیار و حضور در میدان‌های دشوار، شخصیت جامع‌الاطراف (شهید برونسی)	پایگاه اطلاع‌رسانی http://khamenei.ir به مناسبت سالگرد شهادت دانشمندان شهید احمدی روشن و علی محمدی	۲۸
۱۳۹۳/۱۱/۲۹	شجاعت و دلیری (شهید باکری)	بیانات در دیدار مردم آذربایجان	۲۹
۱۳۵۹/۰۴/۱۵	ایمان، الله‌اکبر و وحدت کلمه	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). تشریح وظایف ارتش در نظام اسلامی	۳۰
۱۳۵۹/۰۷/۲۷	تعهد اسلامی و فداکاری در راه خدای تعالی	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). فرمان آماده‌باش به ملت ایران برای رفع تجاوز دشمن بعثی	۳۱
۱۳۶۰/۰۶/۲۷	اسلام راستین و وحدت	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). بررسی علل و ابعاد جنگ تحمیلی	۳۲
۱۳۶۰/۰۹/۰۸	قدرت ایمان و شهادت‌طلبی	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). پیروزی لشکریان اسلام در جبهه‌ها..	۳۳
۱۳۶۰/۰۹/۱۱	وحدت کلمه زیر سایه توحید و در زیر پرچم اسلام	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). تشریح ثمرات و برکات جنگ	۳۴
۱۳۶۱/۰۱/۲۹	ایمان به خدا، عشق به شهادت در راه اسلام، روح ایثار و فداکاری	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). بیان ویژگی‌های ارتش اسلام و رهنمودهایی به نظامیان	۳۵
۱۳۶۱/۰۴/۰۴	حفظ وحدت و توجه به تکلیف	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). حفظ وحدت و توجه به تکلیف	۳۶
۱۳۶۱/۰۹/۰۴	خلق حماسه و فداکاری	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). ارزش معنوی حماسه‌آفرینی رزمندگان اسلام	۳۷
۱۳۶۱/۱۰/۱۶	اتکال به خدای تبارک و تعالی، اعتماد به رحمت خدا	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). رمز پیروزی رزمندگان اسلام	۳۸
۱۳۶۱/۱۱/۰۲	سلحشوری و جنگ شرافتمندانه	صحیفه امام خمینی (رحمه‌الله علیه). ارزیابی وضعیت انقلاب اسلامی در آستانه پنجمین سال پیروزی	۳۹

۱۳۶۳/۰۶/۰۵	فدا کردن جان در جهاد فی سبیل ...	صحیفه امام خمینی (رحمه الله علیه). تکریم و تجلیل از رزمندگان اسلام و شهیدان جبهه‌های جنگ	۴۰
۱۳۶۳/۱۱/۱۸	مجاهدت با اخلاص و فداکاری	صحیفه امام خمینی (رحمه الله علیه). تجلیل از شهیدان	۴۱

جدول ۲: مضامین اصلی و فرعی

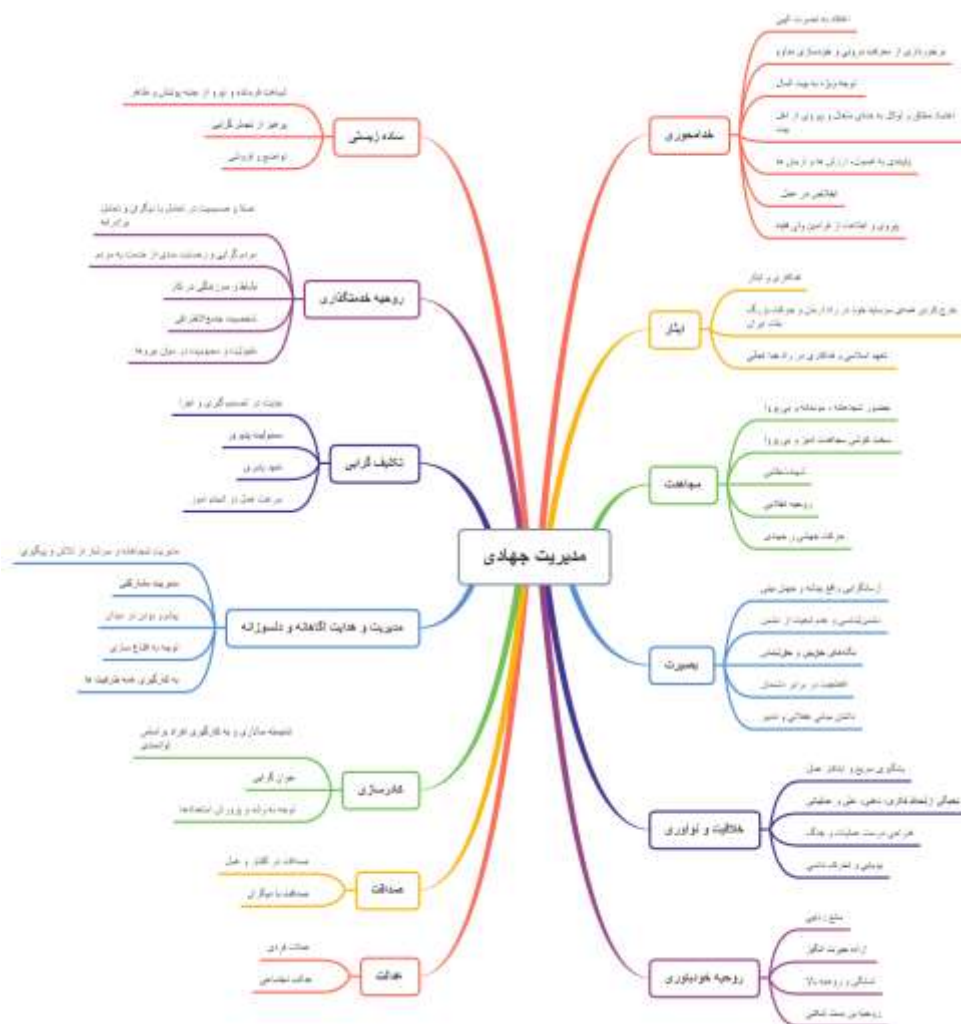
ردیف	مضمون اصلی	مضمون فرعی
۱	ایثار	فداکاری و ایثار؛ خرج کردن همه‌ی سرمایه خود در راه آرمان و حرکت بزرگ ملت ایران؛ تعهد اسلامی و فداکاری در راه خدا تعالی
۲	مجاهدت	حضور شجاعانه، مومنانه و بی پروا؛ سخت کوشی مجاهدت آمیز و بی پروا؛ شهادت طلبی؛ روحیه انقلابی؛ حرکت جهشی و جهادی
۳	خدامحوری	اعتقاد به نصرت الهی؛ برخورداری از معرفت درونی و خودسازی مداوم؛ توجه ویژه به بیت المال؛ اعتماد مطلق و توکل به خدای متعال و پیروی از اهل بیت؛ پایبندی به اصول، ارزش‌ها و آرمان‌ها؛ اخلاص در عمل؛ پیروی و اطاعت از فرامین ولی فقیه
۴	بصیرت	آرمانگرایی واقع بینانه و جهان بینی؛ دشمن شناسی و عدم تبعیت از دشمن؛ نگاه‌های حق بین و حق شناس؛ قاطعیت در برابر دشمنان؛ داشتن مبانی عقلانی و تدبیر
۵	خلاقیت و نوآوری	یادگیری سریع و ابتکار عمل؛ نخبگی از لحاظ فکری، ذهنی، علمی و عملیاتی؛ طراحی درست عملیات و جنگ؛ پویایی و تحرک دائمی
۶	روحیه خودباوری	مانع زدایی؛ اراده حیرت انگیز؛ آمادگی و روحیه بالا؛ روحیه بن بست شکنی
۷	ساده زیستی	شباهت فرمانده و نیرو از جنبه پوشش و ظاهر؛ پرهیز از تجمل گرایی؛ تواضع و فروتنی
۸	روحیه خدمتگذاری	صفا و صمیمیت در تعامل با دیگران و تعامل برادرانه؛ مردم گرایی و رضایت مندی از خدمت به مردم؛ نشاط و سرزندگی در کار؛ شخصیت جامع‌الاطراف، مقبولیت و محبوبیت در میان نیروها
۹	تکلیف گرایی	جدیت در تصمیم گیری و اجراء، مسئولیت پذیری، تعهد پذیری، سرعت عمل در انجام امور

۱۰	مدیریت و هدایت آگاهانه و دلسوزانه	مدیریت شجاعانه و سرشار از تلاش و پیگیری؛ مدیریت مشارکی؛ پیشرو بودن در میدان؛ توجه به اقتناع‌سازی؛ به کارگیری همه ظرفیت‌ها
۱۱	کادرسازی	شایسته‌سالاری و به کارگیری افراد براساس توانمندی؛ جوان‌گرایی؛ توجه به رشد و پرورش استعدادها
۱۲	صداقت	صداقت در گفتار و عمل؛ صداقت با دیگران،
۱۳	عدالت	عدالت فردی، عدالت اجتماعی

پس از مراحل کدگذاری، جهت ترسیم شبکه مضامین از نرم افزار ایکس مایند مپ^۱ ترسیم شد این نرم افزار برای کشیدن نقشه ذهنی^۲ بوده و در این زمینه کاربرد فراوانی دارد ایکس مایند مپ یک نرم‌افزار کاربردی جهت مشاهده نقشه‌های ذهنی به صورت گرافیکی می باشد. رسم تمامی ایده‌ها و طرح‌ها به صورت گرافیکی باعث تجزیه و تحلیل آسان تر آن می گردد. شبکه مضامین اصلی، در شکل ۱ قابل مشاهده می‌باشد.

^۱ X Mind Map

^۲ Mind Map

شکل ۱. مدل مفهومی مدیریت جهادی در هشت سال دفاع مقدس

نتیجه‌گیری

مدیریت جهادی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی سنگ بنای آن در کشور توسط حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) بنیان نهاده شد و با توجه به آن‌که کاملاً منطبق با شرایط جمهوری اسلامی ایران است و همچنین پیاده‌سازی عملی این سبک از مدیریت در هشت سال دفاع مقدس، و کسب آن موفقیت‌های بزرگ، خود گواه خوبی بر این مدعا است. در این راستا، ابتدا باید ابعاد و ویژگی‌های

مدیریت جهادی فرماندهان هشت سال دفاع مقدس رو به خوبی شناخته و سپس از آن استفاده شود. در این تحقیق، به بررسی ویژگی‌های اصلی مدیریت جهادی در فرماندهان دفاع مقدس آن‌هم از زبان شخصیت‌هایی مانند حضرت امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که خود از بنیان‌گذاران اصلی چنین سبکی در کشور بوده‌اند می‌تواند الگوی جامع و کاربردی را در اختیار کشور، قرار دهد. پس از بررسی بیانات با رویکرد تفسیری و تجزیه تحلیل کامل آن، در آخر مضامین سیزده‌گانه این پژوهش عبارتند از: ایثار، مجاهدت، خدامحوری، بصیرت، خلاقیت و نوآوری، روحیه خودباوری، ساده زیستی، روحیه خدمتگذاری، تکلیف‌گرایی، مدیریت و هدایت آگاهانه و دلسوزانه، کادرسازی، صداقت، عدالت.

پیشنهادها

به منظور کاربرد یافته‌های علمی در عرصه عمل، شایسته است تا متولیان امر مدیریت در کشور، نسبت به اشراف و کاربست دانش تولید شده در حوزه مدیریت اسلامی و مدیریت جهادی، اهتمام ویژه‌ای داشته باشند. به عنوان نمونه در قلمرو مدیریت سرمایه انسانی، می‌توان در فرایندهای مختلف جذب، ارتقا و انتصاب، رشد و آموزش، از این یافته‌ها استفاده نمود که در ادامه پیشنهادهای علمی و کاربردی مطرح می‌شود:

۱. تبیین و تدوین الگوهای مدیریت جهادی در همه‌ی زمینه‌ها از جمله جهاد فرهنگی، جهاد اقتصادی، جهاد سیاسی، جهاد علمی و...
 ۲. ارتباط همه‌جانبه و واقعی حوزه و دانشگاه جهت انجام تحقیقات اصولی و کاربردی در تمامی زمینه‌ها
 ۳. ایجاد رشته‌هایی مانند مدیریت جهادی و مدیریت اسلامی و... در سطوح عالی حوزه و دانشگاه جهت انجام کار عمیق در این حوزه و سایر
 ۴. بازطراحی و مهندسی مجدد سازمان‌های امروزی و پیاده‌سازی ابعاد مدیریت جهادی در تمامی مراکز کشوری و لشکری
 ۵. تربیت نیروی انسانی جوان و پرنشاط با روحیه جهادی در حوزه و دانشگاه و واگذاری میدان اجرایی کشور به این جوانان و اعتماد به آن‌ها
 ۶. انتشار الگوی مدیریت جهادی به تمامی ملل در سرتاسر عالم به‌وسیله تدوین و پیاده‌سازی درست آن
- همچنین پیشنهادهای کاربردی به قرار زیر داده می‌شود:

ایتان: مدیران کشور با الگو گرفتن از فرماندهان جنگ و شهدای عزیز؛ با فداکاری و ایثار؛ تعهد اسلامی و خرج کردن همه‌ی سرمایه خود در راه آرمان و حرکت بزرگ ملت ایران اقدام کنند. مجاهدت: مدیران کشور باید با دوری جستن از محافظه کاری و حفظ و ارتقا روحیه شجاعانه، مومنانه و بی پروا؛ به همراه روحیه انقلابی گری و شهادت طلبی سبب حرکت جهشی و جهادی برای کشور شوند.

خداحوری: مدیران کشور در زمینه اعتقاد به نصرت الهی؛ برخورداری از معرفت درونی و خودسازی مداوم؛ توجه ویژه به بیت المال؛ اعتماد مطلق و توکل به خدای متعال و پیروی از اهل بیت؛ پایبندی به اصول، ارزش ها و آرمان ها؛ اخلاص در عمل و پیروی و اطاعت از فرامین ولی فقیه توجه ویژه نمایند.

بصیرت: مدیران کشور با به کارگیری مبانی عقلانی و توجه توأمان به آرمانگرایی واقع بینانه و همچنین شناخت درست از دشمن و عدم تبعیت از دشمن و برخورد مستحکم و قاطع در برابر دشمنان اقدام نمایند.

خلقاقت و نوآوری: مدیران کشور باید با به کارگیری خلاقیت و ابتکار در عمل و استفاده از ظرفیت نخبگانی جوان کشور، پویایی و تحرک مداوم را در کشور نهادینه نمایند.

روحیه خودباوری: مدیران کشور باید با اعتماد به نفس و خودباوری، هرگونه بن بست و مانعی را از سر راه پیشرفت کشور بردارند.

ساده زیستی: در وضعیت کنونی کشور لازم است مدیران کشور با الگو گرفتن از فرماندهان و شهدای عزیز، ساده زیستی و دوری از تجمل گرایی و مصرف گرایی را در دستور کار خود قرار دهند.

روحیه خدمتگذاری: مدیران کشور باید همواره خود را خادم مردم دانسته و با علاقه و رضایت مندی به آنان خدمت نمایند و در مواجهه با مردم با آنان با گشاده رویی و صمیمیت برادرانه برخورد نمایند.

عدالت: مدیران کشور در زمینه تقویت عدالت فردی که مرتبط به ایجاد تعادل میان خود و قوای نفسانی است و همچنین در زمینه عدالت اجتماعی، با نگاه همه جانبه آن یعنی عدالت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... اقدام نمایند.

کادر سازی: مدیران سازمان های مختلف و دست اندرکاران جذب و استخدام نیرو در بخش دولتی و خصوصی، به مقوله کادرسازی و جذب و پرورش مدیران آینده توجه ویژه نمایند و همچنین در انتخاب و به کارگیری، به شایستگی افراد توجه کرده و گرایش های شخصی، حزبی و

تشکیلاتی خود را در تصمیم‌گیری دخیل نمایند.

صادق: مدیران کشور باید همواره با همه با صداقت رفتار کرده و به آنچه که می‌گویند عمل نمایند. از وعده دادن در مواردی که توان آن را ندارند به شدت پرهیز کرده چراکه این امر، سبب بدبینی و ایجاد نفاق در جامعه می‌شود.

تکلیف‌گرا: یکی از نکاتی که مدیران کشور باید به آن توجه ویژه نمایند مقوله تعهد به تکلیف و وظیفه شرعی در پذیرفتن مسئولیت و یا انجام آن، می‌باشد. همچنین اگر در زمان مسئولیت، برنامه‌ای مفید و سازنده است به سرعت در اجرایی کردن آن اقدام نمایند.

مدیریت و هدایت آگاهانه و دلسوزانه: مدیران کشور همواره باید در عمل به هر کار مثبتی، پیشقدم بوده و با استفاده از نوعی مدیریت مشارکتی و اقتناسازی افراد، دیگران را نیز با خود همراه نمایند.

کتابنامه

- صحیفه امام خمینی (ره). تشریح وظایف ارتش در نظام اسلامی. ۱۳۵۹/۰۴/۱۵.
- صحیفه امام خمینی (ره). فرمان آماده باش به ملت ایران برای رفع تجاوز دشمن یعنی. ۱۳۵۹/۰۷/۲۷.
- صحیفه امام خمینی (ره). بررسی علل و ابعاد جنگ تحمیلی. ۱۳۶۰/۰۶/۲۷.
- صحیفه امام خمینی (ره). پیروزی لشکریان اسلام در جبهه ها. ۱۳۶۰/۰۹/۰۸.
- صحیفه امام خمینی (ره). تشریح ثمرات و برکات جنگ. ۱۳۶۰/۰۹/۱۱.
- صحیفه امام خمینی (ره). بیان ویژگی های ارتش اسلام و رهنمودهایی به نظامیان. ۱۳۶۱/۰۱/۲۹.
- صحیفه امام خمینی (ره). حفظ وحدت و توجه به تکلیف. ۱۳۶۱/۰۴/۰۴.
- صحیفه امام خمینی (ره). ارزش معنوی حماسه آفرینی رزمندگان اسلام. ۱۳۶۱/۰۹/۰۴.
- صحیفه امام خمینی (ره). رمز پیروزی رزمندگان اسلام. ۱۳۶۱/۱۰/۱۶.
- صحیفه امام خمینی (ره). ارزیابی وضعیت انقلاب اسلامی در آستانه پنجمین سال پیروزی. ۱۳۶۱/۱۱/۰۲.
- صحیفه امام خمینی (ره). تکریم و تجلیل از رزمندگان اسلام و شهیدان جبهه های جنگ. ۱۳۶۳/۰۶/۰۵.
- صحیفه امام خمینی (ره). تجلیل از شهیدان. ۱۳۶۳/۱۱/۱۸.
- صحیفه امام خمینی (ره). تأکید بر لزوم هوشیاری رزمندگان و حضور گسترده در جبهه ها. ۱۳۶۷/۰۴/۲۱.
- صحیفه امام خمینی (ره). نقش و منزلت بسیج. ۱۳۶۷/۰۹/۰۲.
- صحیفه امام خمینی (ره). تقدیر و تشکر از نیروهای مسلح ارتش جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۶۸/۰۱/۲۸.
- امام خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۵/۳/۳). بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه السلام. بازبایی از دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله العظمی خامنه ای- <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33172>
- امام خامنه ای، سید علی (۱۳۹۸). انسان ۲۵۰ ساله، تهران: مرکز صهبا.
- بیانات در مجمع عمومی سازمان ملل. ۱۳۶۶/۰۶/۲۱.
- بیانات در مراسم بیعت جمعی از نیروهای انتظامی. ۱۳۶۸/۰۳/۱۸.
- دیدار و بیعت فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران با رهبر انقلاب. ۱۳۶۸/۰۴/۱۹.
- دیدار و بیعت مردم خوزستان و گلپایگان با رهبر انقلاب. ۱۳۶۸/۰۴/۲۱.
- بیانات در مراسم اعطای نشان فتح به فرماندهان سپاه و ارتش. ۱۳۶۸/۰۷/۰۵.
- بیانات در دیدار جمعی از آزادگان. ۱۳۶۹/۰۶/۲۶.
- بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی زمینی سپاه. ۱۳۷۰/۰۲/۲۱.
- دیدار فرماندهان و جمعی از پرسنل سپاه با رهبر انقلاب. ۱۳۷۰/۱۱/۱۸.
- دیدار فرماندهان و مسئولان سپاه با رهبر انقلاب. ۱۳۷۲/۰۶/۲۵.

- دیدار فرماندهان سپاه با رهبر انقلاب. ۱۳۷۳/۰۶/۲۹.
- بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه. ۱۳۷۴/۰۶/۲۹.
- دیدار فرماندهان و پرسنل سپاه و بسیج مازندران. ۱۳۷۴/۰۷/۲۴.
- بیانات در دیدار نیروهای حاضر در مانور ذوالفقار. ۱۳۷۶/۰۷/۰۵.
- دیدار جمعی از خانواده‌های شهدای هرمزگان. ۱۳۷۶/۱۱/۲۸.
- دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا و ایثارگران. ۱۳۷۸/۰۶/۰۹.
- دیدار جمعی از سپاهیان پاسدار و بسیجیان و خانواده‌های شهدای استان اصفهان با رهبر انقلاب. ۱۳۸۰/۰۸/۱۴.
- پیام تسلیت در پی شهادت سرلشگر احمد کاظمی و تعدادی از سرداران سپاه. ۱۳۸۴/۱۰/۱۹.
- دیدار هزاران نفر از فرماندهان و اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. ۱۳۸۹/۰۴/۲۳.
- بیانات در دیدار جمعی از مردم آذربایجان شرقی. ۱۳۸۹/۱۱/۲۷.
- بیانات پس از اقامه نماز در جمع برخی از شخصیت‌های فرهنگی سیاسی. ۱۳۹۰/۰۱/۲۳.
- بیانات در دیدار دست‌اندرکاران کنگره ملی شهدای نجف آباد. ۱۳۹۲/۰۴/۱۰.
- بیانات در دیدار مردم آذربایجان. ۱۳۹۳/۱۱/۲۹.
- ۲۰ جمله کلیدی رهبرانقلاب درباره دفاع مقدس. ۱۳۹۲/۰۶/۳۱.
- بیانات در دیدار اعضای ستادبزرگداشت سرداران و ده هزار شهید استان مازندران. ۹۲/۰۹/۲۵.
- یاد و خاطره شهدای هفت تیر. ۱۳۹۴/۰۴/۰۶.
- دیدار مردم اصفهان با رهبر انقلاب. ۱۳۹۵/۰۸/۲۶.
- پایگاه اطلاع رسانی <http://khamenei.ir> به مناسبت سالگرد شهادت دانشمندان شهید احمدی روشن و علی محمدی. ۱۳۹۳/۱۰/۲۳.
- پایگاه اینترنتی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای. <http://farsi.khamenei.ir>
- نطق در مجلس شورای اسلامی در جلسه بررسی کفایت سیاسی بنی صدر. ۱۳۶۰/۰۳/۳۱.
- پیام به مناسبت برگزاری سمینار هفته وحدت حوزه و دانشگاه. ۱۳۶۰/۰۹/۲۷.
- اعتباریان، اکبر؛ کیوان آرا، امیر؛ عطائی، مهدی (۱۳۹۶). «تجربه‌های مدیریتی دوران دفاع مقدس در استقرار مدیریت مقاومتی و جهادی (مطالعه موردی، کربلای ۵)»، فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال شانزدهم، شماره ۸۴، بهار و تابستان، صص ۷۵-۹۳.
- احمدی، محمد میلاد؛ محمدی، مهدی (۱۳۹۹). «مدل مدیریت جهادی مبتنی بر سیره فرماندهان دفاع مقدس (مورد مطالعه: شهید حسین خرازی)»، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی، سال پانزدهم، شماره سوم، پاییز، صص ۴۳-۶۰.

- باقری، مصباح الهدی؛ سعدآبادی، حسن (۱۳۹۰). «طراحی الگوی رهبری معنوی بر اساس ارزشهای اسلامی: پژوهشی مبتنی بر راهبرد داده بنیاد با تأکید بر ویژگی‌های فرمانده شهید سرلشکر پاسدار احمد کاظمی»، نشریه اندیشه مدیریت راهبردی، شماره ۱۰، صص ۱۲۲-۵۷.
- پورعزت، علی اصغر؛ قلی پور، آرین (۱۳۸۸). «بازشناسی ماهیت عناصر و فراگردهای توسعه و ترویج فرهنگ جهادی در سازمان»، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات (برگزیده) دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی (جلد اول)
- تولایی، روح اله؛ صباغی، زهرا (۱۳۹۴). «طراحی الگوی مفهومی توسعه مدیریت جهادی با استفاده از ترکیب روش سیستمهای نرم و نگاشت شناختی»، نشریه بهبود مدیریت، شماره ۲، پیاپی ۲۸، صص ۱۴۵-۱۲۱.
- دانایی فرد، حسن؛ کاظمی، سید حسین (۱۳۹۰). پژوهشهای تفسیری در سازمان استراتژی‌های پدیدارشناسی و پدیدارنگاری. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام).
- شریفی، رضا؛ اسکندری، حسین؛ دلاور، علی؛ برجعلی، احمد (۱۳۸۹). «ویژگی‌های شخصیتی افراد ایثارگر و یاری رسان با تأکید بر شخصیت مطلوب در سازمان نظامی»، فصلنامه روانشناسی نظامی، شماره سوم، صص ۲۸-۲۱.
- رشید، غلامعلی؛ پاشایی هولاسو، امین (۱۳۹۲). «ارائه مدلی مبتنی بر مدیریت دانش جهت ترویج فرهنگ دفاع مقدس»، دو فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، شماره ۶، صص ۲۳۵-۲۰۵.
- رشید، غلامعلی، رئوفی نژاد، عبدالمحمد (۱۳۸۹). «بررسی نقش آموزه‌های اعتقادی و نظامی اسلام بر دکرین عملیاتی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در دوران هشت ساله دفاع مقدس»، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۴۰، صص ۴۲-۱۰.
- رستم نسب، عباسعلی (۱۳۸۹). مبانی نظری دفاع مقدس در دوران دفاع مقدس، نشریه ادبیات پایداری، شماره ۲، صص ۱۰۶-۹۵.
- زواره، علیرضا (۱۳۸۸). بازسازی فرهنگ و مدیریت جهادی متناسب با تحولات محیطی، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات (برگزیده) دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی (جلد اول)
- طالب، مهدی (۱۳۸۸). فرهنگ و مدیریت جهادی از پیدایش تا تعلیق، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات (برگزیده) دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی (جلد اول).
- علوی، سیدبابک؛ قلی پور، آرین (۱۳۸۸). «شناسایی عوامل مؤثر بر رفتارهای فراتراز نقش اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها: مطالعه‌ای در دانشگاه صنعتی شریف»، فصلنامه علوم مدیریت ایران، سال ۴، شماره ۱۴.
- عامل اردستانی، حمیدرضا؛ امینی، محمد تقی؛ فروزنده دهکردی، لطف اله؛ محمودی میمند، محمد (۱۳۹۶). «طراحی مدل مدیریت جهادی فرماندهان دوران دفاع مقدس (ابعاد چهار گانه طرز فکر،

- سبک زندگی اسلامی، سبک مدیریت و عملکرد اجرایی»، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیستم، شماره ۷۴، بهار، صص ۶۱-۹۰.
- عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمدسعید؛ فقیهی، ابوالحسن؛ شیخ زاده، محمد (۱۳۹۰). «تحلیل مضمون و شبکه مضامین»، اندیشه مدیریت راهبردی، شماره ۱۰، صص ۱۹۸-۱۵۱.
- فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم‌السلام (۱۳۸۷). تحقیق و تألیف مؤسسه دائرةالمعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم‌السلام؛ زیر نظر محمود هاشمی شاهرودی. قم: مؤسسه دائرةالمعارف فقه اسلامی، جلد: ۳.
- مدنی، سید مصطفی (۱۳۸۶). بررسی عوامل مدیریتی مؤثر بر عملکرد فرماندهان سپاه در دفاع مقدس، دو ماهنامه دانشور رفتار، شماره ۲۹، صص ۵۴-۴۱.
- فیروزآبادی، محمد بن یعقوب (۱۴۲۲ه.ق). قاموس المحيط. قم: دارالکتاب العربی
- قائده‌علی، حمیدرضا؛ مشرف جوادی، محمد حسین (۱۳۹۳). «فرهنگ سازمانی حاصل از مدیریت جهادی (مطالعه موردی جهاد سازندگی در دفاع مقدس)»، نشریه مهندسی فرهنگی، سال هشتم، شماره ۷۹، بهار، صص ۶۲-۷۸.
- لطیفی، میثم؛ سعد آبادی، حسن (۱۳۹۳). «پژوهشی پدیدارشناسانه برای فهم جوهره مدیریت جهادی»، نشریه راهبرد فرهنگ، شماره ۲۸، صص ۱۲۲-۹۱.
- مختاریان پور، مجید؛ کوثری، روح‌الله (۱۳۹۷). «بررسی عوامل بازدارنده استمرار روحیه مدیریت جهادی پس از دوران دفاع مقدس»، مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۵، شماره ۴، زمستان، صص ۶۰۵-۶۳۷
- صدر، سعید (۱۳۹۴). اسلام، راهبر زندگی؛ مکتب اسلام؛ رسالت ما. قم: شریعت.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۰). پانزده گفتار، تهران: صدرا.
- نجفی، محمد (بدون تاریخ). جواهرالکلام، ج ۲۱، نجف: انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006), "Using thematic analysis in psychology Qualitative Research in Psychology, Vol. 3, , PP. 77-101.
- De Vaus, D. A. (2001). Research design in social research. London: Sage.